

Bij de zoo liefelijk klinkende bewering dat, ieder, dus ook de staat, eens anders godsdienstige overtuigingen moet dulden, omdat verdraagzaamheid eene deugd is, behoef ik niet lang stil te staan. Want al kon men aannemen, dat verdraagzaamheid afgescheiden van hetgeen men verdraagt eene deugd, eene goede eigenschap is, dan is zij dit toch nimmer bij de overheid. Deze moet, wanneer zij niet gehoorzaamd wordt, haar wil met geweld doorzetten. Haar wezen is dwang. Bovendien omvat verdraagzaamheid ook het dulden van onrecht. Voor de overheid nu is het dulden van elk onrecht, dat zij in staat is te vernietigen, plichtverzaking.

Even weinig als de voorgaande, houdt de volgende bewering stand, dat de staat bij de vraag wat de hoogste waarheid is geen direct belang heeft. Eene leer, een dogma, onverschillig van welken aard, brengt zijne vruchten voort. Godsdienst en zeden, leer en leven staan met elkander in onverbreekbaar verband. Wien dit in strijd schijnt met de dagelijksche ondervinding bedenke, dat vaak, bewust of onbewust, een andere God met de lippen beleden, dan in het binnenste geëerd wordt. Deugd noemt deze, wat gene, die een anderen godsdienst belijdt, ondeugd noemt. Bij den een b.v. zijn het lijdzaamheid en ootmoed, bij den ander is het juist de hooghartigheid, die den waren mensch past. Het inzicht in zulke vragen hangt natuurlijk geheel af van het godsdienstig geloof dat men belijdt.

Wie durft beweren, dat het voor de nationale ontwikkeling onverschillig is, of het volk in calvinistischen, lutherschen, roomschen, atheïstischen geest wordt opgevoed? Niemand voorzeker! Wanneer nu de staat uit teedere zorg voor ons lichamelijk welzijn ons verhinderen mag ons te laten genezen op de wijze als wij dat zelven verlangden, zou hij er dan geen belang bij hebben ons te beletten gevaarlijke leeringen in te zuigen, gevaarlijk, niet enkel voor ons welzijn, maar zelfs voor zijn eigen bestaan?

Tot bestrijding dier staatsbemoeïing wordt dikwijls, niet zonder schijn van waarheid, aangevoerd: dat de overheid, indien zij ten minste niet zich aan de pauselijke uitspraken wil onderwerpen, de waarheid niet kent of kan kennen, zoodat het haar onmogelijk is, de waarheid te handhaven. Maar als deze tegenwerping juist is, dan moet de overheid de openbaarmaking van alles, zelfs van het alleronzedelijkste toelaten, ja zich bijkans van elke rechtsbescherming onthouden,